

การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

An Analytical Study of Concept of Medicine in Tripitaka

¹จันตรา บริกส์

Jantra Briggs

²พระมหาจิววัฒน์ กนตวณโณ

Phramaha Chiravat Kantawanno

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyala University

¹Corresponding, Author Email: jrakthongbriggs@gmail.com

Received June 24, 2022; Revised June 25, 2022; Accepted: September 28, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้นได้ถูกอธิบายผ่านกระบวนการทัศน์ ด้วยวิธีการศึกษาเอกสารและหนังสือ ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องแพทยศาสตร์นั้นมาจากทัศนคติเชิงจักรกลที่เชื่อว่าร่างกายกับจิตใจเป็นคนละส่วนกัน การรักษาการแพทย์เป็นเรื่องของร่างกายเป็นหลัก จึงเกิดการรักษาในพระไตรปิฎกผ่านการใช้สมุนไพร ยา ที่ตรงกับการรักษาโรคในยุคสมัยนั้น อีกทั้งมีการบำบัดร่างกายให้เบาสบาย ไม่เดือดร้อนหรือทรมาน ร่ายด้วยโรคภัยต่างๆ ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งเป็นการรักษาแบบองค์รวมเป็นการมองว่าร่างกายกับจิตใจเกี่ยวข้องกัน การรักษาจึงต้องสัมพันธ์กัน โดยจะพบการรักษาในปัจจุบันผ่านการเชื่อมโยงกันทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากอดีต เช่น แพทย์แผนไทย ขณะที่ในพระไตรปิฎกนั้นก็พิจารณาเรื่องการรักษาจิตใจผ่านการใช้บทสวดมนต์เป็นรากฐานในการทำให้ร่างกายหายจากโรคได้ แนวทางดังกล่าวนี้เป็นการรักษาทางใจผ่านการพิจารณาถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติที่ร่างกายนั้นเป็นไปเอง ไม่ได้ถูกควบคุมไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บและไม่ให้ตายได้ จึงเป็นการยอมรับและทำให้จิตใจอยู่เหนือร่างกาย ปล่อยวางจากทุกสรรพสิ่งแล้วดำเนินชีวิตไปด้วยจิตใจแบบนั้นในยามที่ต้องเผชิญหน้ากับโรคภัย

คำสำคัญ: แพทยศาสตร์; พระไตรปิฎก; การรักษากาย

Abstract

This article entitled to analyze of concept of medicine in Tripitaka. This is qualitative research done by studying academic documents. It was found that concept of medicine came from a mechanistic view believed that the mind and

body were separate parts. Medical treatment is primarily a matter of the body, but the healing in the Tripitaka was born through to use of herbs. Although Medicines are the treatment of diseases in that era. There is also a body treatment to make the body light and comfortable, no suffering from various diseases. In the other hand, holistic healing is the view that the mind and body are related, so it's related. By the way, the present healing is found through cultural connections inherited from the past, such as Thai traditional medicine, while in the Tripitaka it is considered to heal the mind of Dhamma as healing the body. This approach is the healing of the mind through consideration of the natural reality of the body itself without control and suffering. Therefore, it accepts and makes the mind above the body. When you're sick, you can cure by yourself.

Keywords: Medicine; Tripitaka; Physical Therapy

บทนำ

แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก หมายถึงคำสอนที่เรียกว่า ธรรมะและวินัย รวมทั้งเหตุการณ์ในครั้งพุทธกาลที่เกี่ยวข้องกับการดูแล ป้องกัน และรักษาสุขภาพร่างกายของพุทธบริษัทที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ โดยอ้างถึงการบวชต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค โดยการกล่าวถึงยารักษาโรคมีความจำเป็นในแง่ที่ว่ามนุษย์หรือภิกษุเจ็บป่วยจำเป็นต้องรักษาให้หายขาด ไม่ต้องทรมานทรมานจากโรค ถ้าจำเป็นต้องรักษาให้หายขาดเป็นเรื่องทางกาย โดยจะพบว่า เมื่อพระภิกษุมีอาการเจ็บป่วยบางครั้งถึงกับอาเจียน ชูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง จนเกิดการอนุญาตอย่างที่ว่าชาวโลกถือกันว่าเป็นยา ทั้งให้ประโยชน์ทางโภชนาการและไม่เป็นอาหาร ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ 5 อย่างคือ เนยใสเนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ซึ่งเป็นทั้งตัวยาและชาวโลกถือกันว่าเป็นยา ทั้งให้ประโยชน์ทางโภชนาการ และไม่เป็นอาหารหาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 260 หน้าที่ 43-44, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การอนุญาตยารักษาโรคเป็นการอ้างถึงยาที่ถูกใช้ในสมัยนั้นเป็นสำคัญไม่ใช่ยาที่ถูกค้นพบใหม่ในทางศาสนา และยังมียาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของพืชและสมุนไพรสำหรับรักษาที่ถูกอนุญาตสำหรับภิกษุผู้ใช้ในยุคนั้นด้วยเช่นกัน

บางครั้งการรักษาทำไม่ได้เพราะบางครั้งโรคทางกายนั้นมีอยู่ตลอดเวลา บางครั้งรักษาให้หายได้ บางครั้งรักษาไม่หาย พระพุทธศาสนาจึงเสนอวิธีการประคับประคองให้ชีวิตอยู่ได้ผ่านเรื่องเล่าที่เมื่อพระมหากัสสปะอาพาธถึงขนาดกล่าวว่า “ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ทุกขเวทนามีแต่กำเร็บหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเร็บปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ” พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสโพชฌงค์ 7 ประการนั้นเมื่อตรัสจบท่านพระมหากัสสปะก็มีใจยินดี ขึ้นชมจนหายขาดจากอาพาธนั้นทันที (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 195 หน้าที่ 128-129, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ข้อพิจารณานี้เป็นการเอะยวยาจิตใจเป็นหลักโดยจะพบว่าคนที่ป่วยนั้นต้องการจิตใจที่เข้มแข็งก่อนจึงจะนำไปสู่การแข็งแรงของร่างกายตามมา

ส่วนการแพทย์ยุคปัจจุบัน หมายถึงการแพทย์ทั้งหมดที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ทั้งการแพทย์ตะวันตกหรือที่รู้จักกันในนามการแพทย์แผนปัจจุบัน และการแพทย์ที่ไม่ใช่การแพทย์แผนปัจจุบัน หรือการแพทย์ทางเลือกต่างๆ โดยการแพทย์นั้นเป็นการเชื่อมโยงกันของระบบรักษาที่เสนอผ่านรูปแบบการรักษาที่แตกต่างกันไปของระบบต่างๆ ที่มีองค์ประกอบหลากหลายการตีความผ่านการคุณค่าหลักที่รวมสิ่งนี้ไว้ด้วยกัน โดยจะพบได้จากการเข้าใจถึงรูปแบบของการรับรู้ของมนุษย์ที่มีการรับรู้ผ่านตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยมีใจเป็นศูนย์กลางในการเข้าใจการรับรู้ทุกอย่าง ฉะนั้น ไม่ว่าจะกระบวนการรักษาทางด้านชีวภาพ การสัมพันธ์กัน กิจกรรม องค์กรวมและแยกออกจากกันนั้นนำไปสู่การสร้างหลักปฏิบัติการทางด้านรักษาทางด้านชีวภาพ เป็นการนำเสนอการข้ามวัฒนธรรมทางการรักษา โดยพบว่า ความหลากหลายที่สามารถสังเกตได้ล้วนเชื่อมโยงกันจนกลายเป็นหนึ่งเดียวกัน (Stella Quah, 2001) เป็นที่มาของการพยายามหาวิธีการรักษาโดยหลอมรวมเอาทุกวัฒนธรรมการรักษาเข้ามาไว้เป็นอันเดียวกันอันเป็นการรักษาแบบองค์รวม (Holism) เพราะจุดมุ่งหมายของการรักษาทางแพทย์คือการรักษาให้หายจากโรคแต่หากมนุษย์นั้นไม่อาจถูกรักษาให้หายได้ ก็ไม่ใช่เรื่องจำเป็นที่จะต้องยื้อชีวิตนั้นไว้ด้วยทุกอย่างในชีวิต เช่นเดียวกับที่ความเป็นมนุษย์จะต้องอยู่เหนือการช่วยเหลือทางการแพทย์ หากการรักษาเป็นเรื่องไร้ความสามารถ และไม่อาจทำให้ชีวิตดีขึ้น ก็ควรหาความเป็นไปได้อื่นที่จะทำให้คนป่วยนั้นไม่ต้องทรมาน หรือหาวิธีการเยียวยาจิตใจให้สงบแทน (Keown, Damien, 1995) เมื่อพิจารณาจากข้อเสนอจากการแพทย์และข้อเสนอในปัจจุบันจึงเป็นกระบวนการที่น่าสนใจถึงข้อเสนอที่จะนำไปใช้ร่วมกันระหว่างการรักษาและการเยียวยาต่อไป

ในบทความนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดเรื่องแพทย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกผ่านการวิเคราะห์รูปแบบการรักษาแบบองค์รวมคือการรักษาทางร่างกายและจิตใจเพื่อเสนอรูปแบบการรักษา

แนวคิดแพทย์ศาสตร์ในพระไตรปิฎก

กระบวนการทัศน์ของการแพทย์แผนปัจจุบันแบ่งเป็น 2 ทัศนะ คือ

1. ทัศนะวัตถุนิยมเชิงจักรกล (Mechanical Materialism) ทัศนะวัตถุนิยมเชิงจักรกล จะมองมนุษย์เป็นเหมือนเครื่องยนต์กลไกที่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ด้วยวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา ชีวิตมนุษย์ถูกแบ่งออกเป็นส่วนๆ เมื่อส่วนใดชำรุดเสียหายหรือสึกหรอก็จะถูกแยกส่วนออกมาซ่อมแซมให้กลับคืนสู่ภาวะปกติเฉพาะส่วนนั้นๆ ทัศนะนี้แบ่งมนุษย์ออกเป็นสองส่วนคือร่างกายและจิตใจ แต่ไม่ได้มองว่าสองส่วนนี้สัมพันธ์กัน และแม้ทัศนะนี้จะกล่าวถึงเรื่องจิตใจแต่ก็เป็นจิตใจแบบหุ่นยนต์ที่ปราศจากความรู้สึกนึกคิด

การแพทย์ในลักษณะดังนี้เป็นารักษาทางร่างกายเป็นหลัก ซึ่งกระบวนการดังนี้ พระพุทธศาสนาได้นำเสนอผ่านการใช้ยาและการเยียวยาตามอาการดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า เมื่อภิกษุผู้เป็นไข้ต้องการมันเหลวที่เป็นยา พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตมันเหลวที่เป็นยา คือ มันเหลวหมี มันเหลวปลา มันเหลวปลาฉลาม มันเหลวหมู มันเหลวลาที่รับประเคนในกาล เจียวในกาล กรองในกาลแล้วฉันอย่างน้ำมัน หรือเมื่อภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ ต้องการรากไม้ที่เป็นยา พระพุทธเจ้าอนุญาตรากไม้ที่เป็นยา คือ ขมิ้น ขิงสด ว่านน้ำ ว่านประาะ อุตพิต ข่า แฝก แห้วหมู หรือรากไม้ที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 262-263 หน้าที่ 45-46, มหาจุฬาลง

ภรรณราชวิทยาลัย, 2539) การอนุญาตวัตถุที่เป็นยาถูกเสนอผ่านความต้องการทางร่างกายเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการรักษาในสมัยนั้นที่รักษาโรคด้วยสมุนไพร จนเป็นที่เข้าใจว่าภิกษุที่เข้ามาบวชแล้วป่วยจะเข้าใจว่าตนเองเคยรักษาด้วยยาอะไรก็นำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธองค์และนำไปสู่การอนุญาตยานิตินั้นๆ ตามอาการที่เกิดขึ้น

ขณะเดียวกันวิธีการรักษาทางแพทย์นั้นยังกลายเป็นการพิจารณาไปถึงการการรักษาด้วยยา ทั้งการผ่าตัดเพื่อนำหนองออกจากสมองของพระเจ้าพิมพิสาร รวมถึงการรักษาเนื้องอกในลำไส้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 326-333 หน้าที่ 179-190, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) วิธีการเหล่านี้ได้ถูกใช้ในแง่ของการรักษาโรคทางกาย แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ได้รับการรักษาทางกายแบบนี้เมื่อเผชิญหน้ากับโรค กล่าวคือเมื่อพระพุทธเจ้ามีพระวรกายหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ พระองค์ประสงค์จะฉันทพระโอสถถ่าย หมอชีวกโกมารภัจจึงปรุงยาให้ฉันทถึง 30 ครั้งด้วยกันจึงรักษาได้สำเร็จ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 336 หน้าที่ 194-195, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) วิธีการรักษาของหมอชีวกจึงเป็นการมุ่งรักษาร่างกายเป็นหลักและสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อรักษาร่างกายได้จึงดำเนินการปฏิบัติธรรมหรือดำเนินชีวิตต่อไป ซึ่งเงื่อนไขการแพทย์ทางกายจึงเป็นหลักการรักษาที่สำคัญในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล

2. ทศนะว่าด้วยองค์รวม (Holism) ทศนะว่าด้วยองค์รวม ทศนะนี้เชื่อว่าชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยสองส่วน คือร่างกายและจิตใจเช่นกัน แต่มองว่าทั้งสองส่วนนี้เป็นของเนื้อเดียวกัน มิได้แยกเป็นอิสระจากกัน การแยกก็เพื่อสะดวกในทางปฏิบัติ แต่หลังจากแยกแล้วจะมีการโยงส่วนต่างๆ เข้าหากัน และมองว่ามนุษย์ไม่อาจเข้าใจชีวิตได้ด้วยวิธีการทางวิชาฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยาเท่านั้น โดยเฉพาะเรื่องจิตใจไม่อาจอธิบายได้ด้วยวิธีการเหล่านี้โดยละเอียดลึกซึ้ง ส่วนการรักษาจะไม่ได้มองเฉพาะส่วนแต่ต้องมองทั้งระบบ ในการแพทย์แบบองค์รวมนั้นต้องการเรียนรู้ชีวิตผ่านการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและจิตใจ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นการมองชีวิตแบบองค์รวมผ่านชีวิตที่ถือว่ามีตัวตนอยู่ในธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557)

การรักษาแบบองค์รวมนี้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเมื่อมีการเชื่อมโยงการรักษาเรื่องจิตใจเข้ามาประกอบด้วยในการรักษาโรค เช่นเดียวกับการรักษาโรคทางกายด้วยหลักโพชฌงค์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเมื่อพระมหากัสสปเถระและพระโมคคัลลานะมีอาการโรคกำเริบและไม่สามารถทำให้ทุเรลาองได้ จนอาการโรคเบาบางและหายไปในที่สุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 195-196 หน้าที่ 128-130, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และยังปรากฏอีกว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าทรงประชวรได้ทุกข์และพระอาการหนักจนไม่เบาลง พระพุทธองค์มอบให้พระจุนทะแสดงโพชฌงค์ หลังจากแสดงอาการอาพาธก็หายไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 197 หน้าที่ 130-131, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยวิธีการนี้เป็นการนำการรักษาใจมาเป็นหลักในการทำให้โรคนั้นเบาบางและหายในที่สุด แม้วิธีการนี้ดูเหมือนจะไม่ชัดเจนนักในแง่ของการแพทย์ทางกาย แต่ก็ถูกยกย่องว่าเป็นการรักษาที่ได้ผลวิธีหนึ่ง

ปัจจุบันนั้นมีการเข้าใจวิธีการดังกล่าวนี้ผ่านการรักษาแบบองค์รวมนั้นเป็นพัฒนาการการรักษาฝ่ายวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย อันเป็นการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเจริญของการแพทย์สมัยใหม่กับการรักษาแบบอารยธรรมตะวันออกที่ผสมผสานกันระหว่างการรักษาทางกายและการรักษาทางใจ อันเป็นการผสมกันของการแพทย์แผนโบราณแบบไทยซึ่งมีฐานวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ

โดยจะพบว่าการแพทย์สมัยใหม่นั้นเน้นไปที่การรักษาพยาบาลที่ใช้เทคโนโลยีเป็นใหญ่ และด้วยยา คือเภสัชก็เป็นการแพทย์คือเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีปัญหาในด้านความเป็นพิษ หรือเข้ากันไม่ได้กับร่างกายที่เป็นส่วนของธรรมชาติ ส่วนการรักษาแผนโบราณนั้น ใช้สิ่งที่มีอยู่ใน ธรรมชาติ กระบวนการปรับเปลี่ยนผ่านอดีตจนถึงปัจจุบันได้รับประสบการณ์จากการแพทย์แผน โบราณมาจนถึงการแพทย์สมัยใหม่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) เมื่อนำหลัก แพทย์ศาสตร์ในพระไตรปิฎกมาเปรียบเทียบกับกระบวนการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันแล้วพบว่า หลักแพทย์ศาสตร์ในพระไตรปิฎกมีความสอดคล้องกับกระบวนการที่ค้นว่าด้วยองค์รวมในประเด็นที่ว่า ร่างกายกับจิตใจสัมพันธ์กัน แต่หลักแพทย์ศาสตร์ในพระไตรปิฎกมีความลึกซึ้งกว่าเพราะมีความเข้าใจ เรื่องจิตใจอย่างกระจ่างชัด และได้กล่าวถึงเรื่องกรรมที่ถูกเก็บไว้ในจิตใจ อันเป็นสาเหตุสำคัญอย่าง หนึ่งที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ซึ่งการรักษาจำเป็นต้องใช้ธรรมโอสธเป็น เครื่องบรรเทาหรือชำระล้างจึงจะทำให้ผู้ป่วยหายจากโรคได้ (พระมหาสมคิด ชยาภโรโต, 2558)

แนวคิดแพทย์ศาสตร์จึงถูกกล่าวถึงในสมัยพุทธกาลใน 2 รูปแบบคือการรักษาทางกายและ การรักษาใจ ในเรื่องการรักษาทางกายเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ผ่านกระบวนการรักษาแบบแพทย์ ขณะที่ การรักษาใจเป็นเรื่องของสร้างกระบวนการทางด้านการปล่อยวางและเป็นการเข้าใจความเป็นจริงของ โลกตามที่ควรจะเป็น ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับร่างกาย แต่เป็นการปล่อยวางดังจะพบในข้อสรุปของบท โภชมณคฺที่ว่า หากบุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพานหรือ ดับทุกข์ได้ในที่สุด เป็นการเจริญธรรมให้ไม่ยึดว่าโรคนั้นสามารถทำร้ายจิตใจตนเองได้หรือสร้าง กำลังใจเพื่อต่อสู้กับโรคอีกทางหนึ่ง และเป็นการแพทย์ในทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ติกิจฉโก คือผู้ เยียวยานั้นจะแนะนำหรือบรรยายให้ผู้ป่วยหายจากโรคได้ในที่สุด

การวิเคราะห์แพทย์ศาสตร์เกี่ยวกับโรคทางร่างกายและจิตใจในพระไตรปิฎก

การวิเคราะห์แพทย์ศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้นเกี่ยวข้องกับการรักษาร่างกายที่เจ็บป่วย และ เยียวยาจิตใจให้ทุเลาลงด้วยการเชื่อมไปหาหลักธรรม โดยจะพบวิธีการรักษา

1. การรักษาโรคทางร่างกายในสมัยพุทธกาล การรักษาสุขภาพในพระไตรปิฎก คำว่าการ รักษาสุขภาพนั้น เป็นการเยียวยารักษาสุขภาพอันเกิดจากการอาพาธหรือเจ็บป่วยด้วยเหตุต่างๆ ให้ กลับคืนสู่ภาวะปกติ โดยคำว่า อาพาธ แปลว่า ความเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรง มีสัมพันธคุณญาณรอบรู้ในสิ่งทั้งปวง รวมทั้งเรื่องทางการแพทย์ด้วย โดยจะพบวิธีการรักษาโรคทาง กาย ดังนี้

1.1 สาเหตุของโรคทางกาย พระองค์ตรัสถึงสาเหตุสำคัญแห่งการอาพาธไว้ว่ามี 8 ประการ ด้วยกัน คือ

ก. อาพาธอันเกิดจาก “ติ” เป็นสาเหตุ ติเป็นธาตุน้ำซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด คือ ดินนอกถุนน้ำติ และติ ในถุนน้ำติ ติมีสีเหมือนน้ำมันมะขางชัน (มะขาง ชื่อไม้ต้นไม้ผลชนิดหนึ่ง ผลขนาดมหากติบ สีเขียว มี ยางมาก รสหวานเย็น) ดินนอกถุนเอิบอาบอยู่ทั่วร่างกาย เมื่อดินนอกถุนกำเริบ ดวงตาจะเหลือง เวียน ศีรษะ ตัวสั่นและคัน ส่วนติในถุนจะอยู่ในถุนน้ำติ ถุนน้ำตินั้นมีลักษณะเหมือนรังบัวบวมใหญ่ เมื่อติใน ถุนกำเริบ สัตว์ทั้งหลายจะเป็นบ้า ทำสิ่งที่ไม่ควรทำ พูดคำที่ไม่ควรพูด คิดสิ่งที่ไม่ควรคิด

ข. อพาธอันเกิดจาก “เสมหะ” เป็นสาเหตุ เสมหะหรือเสม็ดเป็นธาตุน้ำ ในร่างกายของเรามีเสมหะอยู่ประมาณหนึ่งบาตร มีสีขาว มีสีเหมือนน้ำในผลมะเดื่อ ตั้งอยู่ในท้อง ปกติพื้นท้องของเราจะมีกลิ่นเหม็นเหมือนซากศพ เสมหะจะช่วยระงับกลิ่นเหม็นให้อยู่ภายในท้องเปรียบเหมือนแผ่นกระดานปิดส้วม

ค. อพาธอันเกิดจาก “ลม” เป็นสาเหตุ หมายถึง ธาตุลมภายในร่างกาย ได้แก่ ลมพัดขึ้น เบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในไส้ ลมพัดไปตามกองลมหายใจเข้า ลมหายใจออก เป็นต้น เมื่อโรคลมเกิดขึ้นในร่างกาย ย่อมทำให้มือและเท้าอ่อนแรง ย่อมทำให้เป็นคนตาบอด ทำให้เป็นคนง่อยเปลี้ย โรคลมนี้หากเป็นหนักก็จะทำให้ถึงตายได้ เช่น พระเถระรูปหนึ่งลมเสียดแทงถึงหัวใจ และเสียดแทงท้องทะลุออกมา ไส้ของท่านก็ออกมากองบนเตียง ในขณะที่อาพาธอยู่นั้นพระเถระได้ประภอบความเพียร จึงบรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภีทา (พระมหาสมคิด ชยาภีโร, 2558)

ง. อพาธอันเกิดจาก “ดี เสมหะ ลม ประชุมกัน” ถ้าแปลตรงตัวตามภาษาบาลีจะแปลว่า “อพาธสันนิบาต” หมายถึง อพาธที่เกิดขึ้นเพราะลม ดี และเสมหะรวมกัน

จ. อพาธอันเกิดจาก “ฤดูแปรปรวน” หมายถึง สภาพอากาศเมื่อสภาพอากาศแปรปรวน เช่น ร้อนเกินไป หนาวเกินไป เป็นต้น ก็เป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้

ฉ. อพาธอันเกิดจาก “การบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอ” หมายถึง การอยู่ในอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งนานเกินไป เช่น ยืนนานเกินไป หรือนั่งนานเกินไป เป็นต้น ก็เป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้

ช. อพาธอันเกิดจาก “การถูกทำร้าย” เช่น ถูกฆ่าฟัน ถูกทุบตี ถูกชก ถูกสัตว์ทำร้าย เป็นต้น

ซ. อพาธอันเกิดจาก “วิบากกรรม” หมายถึง ความเจ็บป่วยที่เกิดจากบาปกรรมที่ทำไว้ในปัจจุบันชาติหรือในอดีตชาติมาส่งผล เช่น ในอดีตชาติทำปาณาติบาตไว้มาก บาปกรรมนั้นจึงส่งผลให้ป่วยเป็นโรคมะเร็งในชาตินี้ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 60 หน้าที่ 128, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กรรม คือ การกระทำโดยเจตนา ประกอบด้วยกรรมทางกาย วาจา และใจ เมื่อเราทำกรรมแล้วหากเป็นกรรมดีก็จะเกิดบุญขึ้นและจะถูกเก็บไว้ในใจ หากเป็นกรรมชั่วก็จะเกิดบาปขึ้นและถูกเก็บไว้ในใจเช่นกัน บาปที่ถูกเก็บไว้ในใจนี้เอง เมื่อถึงเวลาส่งผลก็จะทำให้เกิดการอาพาธ

สาเหตุแห่งการอาพาธทั้ง 8 ประการที่กล่าวมานี้สามารถสรุปให้เหลือ 2 ประการได้ดังนี้ คือ สาเหตุทางกายและสาเหตุทางใจ โดย 7 ประการแรกถือเป็นสาเหตุทางกาย ส่วนข้อที่ 8 คือ วิบากกรรมนั้นถือว่าเป็นสาเหตุทางใจ เพราะเป็นสาเหตุที่เกิดจากวิบากกรรมที่ส่งผลให้เกิดการอาพาธด้วยโรคต่างๆ การเจ็บป่วยอันเกิดจากวิบากกรรมนั้น เป็นความแตกต่างที่สำคัญระหว่างหลักการแพทย์ในพระไตรปิฎกและการแพทย์แผนปัจจุบัน เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยากสำหรับแพทย์และชาวโลกที่ไม่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งโดยเฉพาะวิบากกรรมจากอดีตชาติ แม้วงการแพทย์อาจไม่ได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความละเอียดลึกซึ้งในด้านนี้ แต่จะเชื่อหรือไม่สิ่งนี้ก็ยังคงเป็นความจริงของโลกและชีวิตที่มนุษย์ทุกคนสามารถพิสูจน์ได้ตามหลักการที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา

ในที่นี้ขอยกสาเหตุของโรคประการที่ 6 ว่า อพาธอันเกิดจากการบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอ เช่น นั่งนานเกินไป ปวดเมื่อยตามส่วนต่างๆของร่างกาย เป็นต้น อาการอาพาธนี้จะบ่งชี้โดยตรงไปที่คำว่า อิริยาบถ ซึ่งหมายถึง อาการที่ร่างกายอยู่ในท่าใดท่าหนึ่ง เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถมีความสำคัญต่อสุขภาพมาก ในแต่ละวันเราจะต้องผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ ให้เกิดความสมดุล

กัน เลือดลมในตัวจึงจะไหลเวียนได้สะดวก ไม่เกิดการเมื่อยล้าเพราะอยู่ในอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งนานเกินไป ซึ่งจะเป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้ ในอรรถกถาอธิบายไว้ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงผ่อนคลายความปวดเมื่อยจากอิริยาบถหนึ่งด้วยอิริยาบถหนึ่ง ย่อมทรงบริหารคือทรงยังอัตภาพให้เป็นไปมิให้ทรุดโทรม (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 1 หน้าที่ 1-10, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กิจวัตรของพระภิกษุในสมัยพุทธกาลมีหลากหลายจึงทำให้ภิกษุได้ผลัดเปลี่ยนอิริยาบถอยู่เรื่อยๆ กล่าวคือมีทั้งการนั่งสมาธิ บิณฑบาต เดินจงกรม กวาดลานวัด และนอนอย่างมีสติ คือสำเร็จสี่ทศยาสน์ เป็นต้น โดยเฉพาะการเดินจงกรมนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าช่วยให้ “อาหารที่กิน ต้ม เคี้ยว ล้มแล้วย่อยได้ง่ายและทำให้มีอาพาธน้อย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 29 หน้าที่ 41, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นอกจากนี้พระภิกษุยังมีการบริหารร่างกายด้วยการ “ปิดกาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 261 หน้าที่ 283, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และผ่อนคลายกล้ามเนื้อด้วยการ “บีบนวด” อีกด้วย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 511 หน้าที่ 322, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

นอกจากการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอแล้ว ในแต่ละอิริยาบถจะต้องมีความถูกต้องอีกด้วย จึงจะไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ ทั้งการนั่ง เดิน ยืน และนอน โดยเฉพาะนั่งสมาธินั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเน้นย้ำเสมอว่าจะต้องนั่งให้ “ตัวตรง” ดังพระดำรัสว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้... นั่งคู้บัลลังก์ “ตั้งกายตรง” ดำรงสติบายหน้าสู่กรรมฐาน...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 165 หน้าที่ 137, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนการนอนหรือจำวัดนั้นพระองค์ตรัสสอนให้นอนแบบบราชสีห์ คือ นอนตะแคงขวา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 246 หน้าที่ 366, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เมื่อเปรียบเทียบเรื่องการนอน สาเหตุที่ต้องนอนตะแคงขวา เพราะจากการศึกษาทางการแพทย์ในปัจจุบันของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พบว่า ท่านอนตะแคงขวาเป็นท่าที่ถูกหลักอนามัยที่สุด เนื่องจากร่างกายจะไม่กดทับหัวใจ ช่วยให้หัวใจเต้นสะดวกไม่ทำงานหนักจนเกินไป อาหารจากกระเพาะถูกบีบลงลำไส้เล็กได้ดี ช่วยบรรเทาอาการปวดหลังได้ด้วย (กองวิชาการ อาศรมบัณฑิต, 2549) พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระภิกษุในสมัยพุทธกาลจึงป้องกันโรคนี้ด้วยการเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ และกิจวัตรของพระภิกษุมีหลากหลายจึงทำให้การผลัดเปลี่ยนอิริยาบถเป็นไปอย่างสมดุล ถือได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวออกกำลังกายแบบบูรณาการ ในภาษาปัจจุบันก็กล่าวได้ว่าการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอและกิจวัตรอันหลากหลายนั้นเป็นไปเพื่อสร้าง ดุลยภาพแห่งอิริยาบถ หรืออาจเรียกว่า “ดุลยภาพบำบัด” นั่นเอง เพราะดุลยภาพบำบัดหมายถึง “วิธีการป้องกันบำบัดรักษาโรคและบำรุงสุขภาพด้วยการปรับความสมดุลโครงสร้างของร่างกาย” ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติ 4 วิธี คือ การระวังรักษาอิริยาบถต่างๆให้สมดุลตลอดเวลา การบริหารจัดการโครงสร้างร่างกายให้สมดุล การออกกำลังกายเพื่อเสริมประสิทธิภาพในการรักษาสมดุล และการผ่อนคลายกล้ามเนื้อและเส้นเอ็นด้วยการนวด

1.2 การรักษาด้วยยาในสมัยพุทธกาล ยารักษาโรคที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้น ปัจจุบันถูกนำมาใช้ในวงการแพทย์ทั้งการแพทย์ทางเลือกและการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยเฉพาะยาสมุนไพรนั้นจะเห็นว่าเป็นยาที่การแพทย์แผนไทยนำมาใช้เป็นยาหลักในการรักษาโรค รายชื่อสมุนไพรต่างๆที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เมื่อนำมาเทียบกับยาสมุนไพรในตำราแพทย์แผนไทยแล้วพบว่าเหมือนกัน

มาก และที่สำคัญตามหลักการที่สรุปได้จากพระไตรปิฎกที่ว่า สรรพสิ่งในธรรมชาตินำมาทำยารักษาโรคได้หมดถ้าเรารู้คุณสมบัติส่วนที่เป็นยาของสิ่งนั้นๆ จากที่หมอชิวโกมารภักจื่อเสียมเดินไปรอบเมืองตักกสิลาเป็นระยะทาง 1 โยชน์ เพื่อต้องการหาว่ามีสิ่งใดบ้างที่ไม่อาจจะนำมาทำเป็นยาได้ แต่ท่านไม่พบสิ่งนั้นเลย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 329 หน้า 182, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงสรุปได้ว่ายาสมุนไพรทุกชนิด รวมทั้งยาที่การแพทย์แผนปัจจุบันสกัดออกมาจากธรรมชาติ ทั้งหมดเป็นยาที่อยู่ในหลักการนี้ทั้งสิ้น

สำหรับยาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถานั้น สามารถแบ่งออกเป็น 6 กลุ่มคือ น้ำมูตรเน่า เกสัช 5 สมุนไพร เกสือ ยามหาวิภู และกลุ่มเบ็ดเตล็ด ในที่นี้ขอยก 3 กลุ่มแรกมาเปรียบเทียบดังนี้

ก. น้ำมูตรเน่า มูตร แปลว่า น้ำปัสสาวะ คำว่า “น้ำมูตรเน่า” ก็คือ น้ำมูตรนั่นเอง เพราะร่างกายของคนเราได้ชื่อว่าเป็นสิ่งเปื่อยเน่า น้ำมูตรที่ออกมาใหม่ๆ และรองเอาไว้ในทันทีทันใด ก็ได้ชื่อว่าเป็นน้ำมูตรเน่าเพราะออกมาจากร่างกายที่เปื่อยเน่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 101 หน้า 478, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การนำน้ำมูตรเน่ามาทำเป็นยาจะทำโดยวิธีการดองด้วยตัวยาอื่นๆ เช่น ลูกสมอ มะขามป้อม เป็นต้น จึงมักจะเรียกว่า “ยาดองน้ำมูตรเน่า” ซึ่งมีสรรพคุณในการรักษาโรคต่างๆ ได้หลายชนิด น้ำมูตรเน่าเป็นยารักษาโรคหลักของพระภิกษุในสมัยพุทธกาล เป็นหนึ่งใน “นิสสัย 4” ที่พระภิกษุจะต้องใช้เป็นประจำ ซึ่งพระอุปัชฌาย์จะบอกในวันบวชว่า “ให้อยู่โคนไม้เป็นวัตร บินชบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และฉันทน้ำมูตรเน่าเป็นยา” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “บรรพชาอาศัยน้ำมูตรเน่าเป็นยา เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต ...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 73 หน้า 102, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และพระองค์ยังตรัสว่า “น้ำมูตรเน่านั้นเป็นของหาง่าย และไม่มีโทษ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 27 หน้า 42, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และจากที่ว่า “น้ำมูตรเน่า” เป็นยาหลักของพระภิกษุในสมัยพุทธกาล ในเรื่องนี้การแพทย์ในปัจจุบันนายแพทย์บรรจบ ชุมทสวัตติกุลของสถานพยาบาลธรรมชาติดำบัด กล่าวว่า น้ำปัสสาวะรักษาโรคได้หลายโรค เช่น โรคปวดหลัง ปวดข้อ ไมเกรน ปวดเมื่อย ภูมิแพ้ ผื่นคัน สะเก็ดเงิน มะเร็งลำไส้ใหญ่ อักเสบเรื้อรัง ฯลฯ การดื่มน้ำปัสสาวะบำบัดโรคนั้นให้ดื่มน้ำปัสสาวะของตนเองโดยดื่มก่อนนอนและดื่มตอนเช้าครั้งละ 100 มิลลิลิตร การใช้ น้ำปัสสาวะบำบัดโรคนั้นอธิบายได้ด้วยหลักพืชต้านพิษเหมือนกับการทำเซรุ่มแก้พิษงู คือจะฉีดพิษงูที่ละน้อยๆ เข้ากระแสเลือดแล้ว ร่างกายก็จะสร้างภูมิต้านทานต่อพิษงูขึ้นมาในซีรัมหรือน้ำเหลืองแล้ว ทำการเจาะเลือดออกมาเพื่อสกัดน้ำเหลืองทำเป็นเซรุ่มแก้พิษงู สำหรับน้ำปัสสาวะนั้นจะมีพิษอยู่ปริมาณหนึ่งที่ร่างกายขับออกมา เมื่อเราดื่มเข้าไปใหม่พิษนั้นก็กระตุ่นให้ร่างกายสร้างภูมิต้านทานที่เป็นเซรุ่มช่วยแก้พิษที่ยังมีอยู่ในร่างกายได้เป็นอย่างดี (กองวิชาการ อาศรมบัณฑิต, 2549)

ข. เกสัช 5 หมายถึง ยารักษาโรค 5 ชนิด คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย โดยในเบื้องต้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุฉันเพื่อรักษาโรคไข้เหลืองหรือดีซ่าน

เนยใส หมายถึง เนยที่มีลักษณะใสซึ่งทำจากน้ำมันโค น้ำมันแพะ น้ำมันกระบือ เป็นต้น

เนยข้น หมายถึง เนยที่มีลักษณะข้นซึ่งทำจากน้ำมันโค แพะ และกระบือ เป็นต้น

น้ำมัน หมายถึง น้ำมันอันสกัดออกจากเมล็ดงา เมล็ดพันธุ์ผักกาด เมล็ดมะขาง เมล็ดละหุ่ง หรือน้ำมันที่สกัดจากเปลวหรือมันของสัตว์ ได้แก่ น้ำมันเปลวหมี น้ำมันเปลวปลา น้ำมันเปลวปลาฉลาม น้ำมันเปลวหมู และน้ำมันเปลวลา

น้ำผึ้ง หมายถึง น้ำหวานที่มีลักษณะข้นที่ผึ้งเก็บสะสมเอามาจากดอกไม้ต่างๆ

น้ำอ้อย หมายถึง น้ำหวานที่คั้นออกมาจากอ้อย

ในที่นี้ขอยกเอาน้ำมันสกัดจากเมล็ดงา มาเปรียบเทียบการศึกษาวิจัยในปัจจุบันนี้พบว่า น้ำมันงาสกัดมีสารที่ช่วยลดคอเลสเตอรอลรวม ลดไขมันชนิดแอลดีแอล หนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ทำให้หลอดเลือดแดงอักเสบตีบตัน ช่วยรักษาระดับไขมันชนิดเอชดีแอล ลดการอักเสบ ลดความเสี่ยงในร่างกาย ลดความเสี่ยงการเกิดโรคหัวใจและโรคหลอดเลือดตีบ (Edmund Hsu & Sam Parthasarathy, 2017)

ค. สมุนไพร กลุ่มยาสมุนไพรที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกมีหลายชนิด เช่น ยาสมุนไพรที่ทำจากรากไม้ น้ำฝาดของต้นไม้ ใบไม้และต้นไม้อื่นๆ ผลไม้ และยางไม้ เป็นต้น

รากไม้ ได้แก่ ขมิ้น ขิง ว่านน้ำ ว่านเปราะ อดุพิท ข่า แฝก เหง้าหมู หน่อหวาย หน่อไม้ เหง้าบัว รากบัว หรือรากไม้อื่นๆที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร

น้ำฝาด หมายถึง น้ำที่ได้จากการนำเอาส่วนต่างๆ ของต้นไม้ไปสกัด บีบหรือคั้นเอาน้ำออกมา ได้แก่ น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดมูกมัน น้ำฝาดกระดอมหรือขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ดหรือพญามือเหล็ก น้ำฝาดกระถินพิมาน หรือน้ำฝาดชนิดอื่นที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร

ใบไม้ ได้แก่ ใบสะเดา ใบมูกมัน ใบกระดอมหรือขี้กา ใบกะเพราหรือแมงลัก ใบฝ้าย หรือใบไม้อื่นๆที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร

ต้นไม้อื่นๆที่นำมาทำเป็นยา ได้แก่ ไม้จันทร์ กฤษณา กะลัมพัก ใบเฉียง เหง้าหมู เป็นต้น

ผลไม้ ได้แก่ ลูกพลับ กาสา ตีปาลี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลโกฐ ผลกล้วยอินทผลัม หรือผลไม้ชนิดอื่นที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร

ยางไม้ ได้แก่ ยางจากต้นหิงคุ ยางที่เคี้ยวจากก้านใบและเปลือกของต้นหิงคุ ยางจากยอดต้นตะกั่ว ยางที่เคี้ยวจากใบหรือก้านต้นตะกั่ว ยางจากกำยาน หรือยางชนิดอื่นที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร

ในที่นี้ขอยกเอาสมุนไพร 11 ชนิดมาเปรียบเทียบในรูปแบบตารางดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบสรรพคุณยาสมียพุทธกาลกับยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน (พรพรรณ สมบูรณ์ สันตจิต จันทรทาทอง นมาศโมหี จิตวิริยธรรม, 2559)

ที่	สมุนไพร	สรรพคุณยาสมียพุทธกาล	สรรพคุณยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน
1	ขมิ้น	แก้ไข้	เหง้า แก้ท้องร่วง อาเจียน แก้ไข้ สมานแผล ผสมในยาระบายเพื่อให้มีฤทธิ์ระบายน้อยลง
2	ว่านน้ำ	แก้ไข้	ใช้ขับลม บำรุงธาตุเจริญอาหาร ใช้เป็นตัวแทนกลืน ใช้ในโรคเกี่ยวกับอาหารไม่ย่อย ในมาเลเซียใช้เหง้าต้มกับขิงและไพลกินแก้ไข้
3	แฝก	แก้ไข้	ราก เป็นยาขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง จุก เสียตึง ท้องอืด ลดไข้ และ

			ขับปัสสาวะ ยาขงของราก แก้วไข่ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ บำรุงหัวใจ
4	แห้วหมู	แก้วไข่	หัวใต้ดินเป็นยาบำรุงหัวใจ ขับเหงื่อและขับปัสสาวะ การทดลองในสัตว์พบฤทธิ์ขับปัสสาวะ ลดไข้ ลดความดันโลหิตและลดการอักเสบที่อื่นเคยใช้ต้นของแห้วหมูแห้งต้มน้ำกินแก้วไข่
5	น้ำฝาด สะเดา	แก้วไข่	เปลือกต้นแก้วไข่และใช้มาลาเรีย เมล็ดเป็นยาฆ่าแมลง ยอดอ่อน ดอกของสะเดาบ้านเป็นยาขมเจริญอาหาร เปลือกกราก ก้านใบ ใช้แก้วไข่ มาลาเรีย ดอกบำรุงธาตุ ส่วนสะเดาอินเดีย เปลือกใช้เป็นยาขมเจริญอาหาร แก้วไข่ ก้านใบ เข้ายาแก้วไข่ และแก้วใช้มาลาเรีย เปลือกกรากเป็นยาฝาดสมาน แก้วไข่
6	น้ำฝาด บอระเพ็ด	แก้วไข่	เถา เป็นยาแก้วไข่ ขับเหงื่อ แก้กษะหายน้ำ แก้วร้อนใน ช่วยเจริญอาหาร แก้วไข่ เป็นยาอายุวัฒนะ ทำให้ร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วยง่าย มีฤทธิ์ลดไข้ได้อย่างอ่อนและมีฤทธิ์กดประสาท รสขมจัด เย็น ตำรายาไทยใช้แก้วไข่ทุกชนิด ขับเหงื่อ แก้กษะหายน้ำ แก้วร้อนใน เถาหรือลำต้นสดแก้วไข่
7	พริก	แก้วไข่	ผล ใช้ขับเสมหะ แก้วไข่ แก้กษะหายน้ำ
8	สมอไทย	แก้วไข่	สมอไทย ผลดิบ เป็นยาระบาย ขับเสมหะ แก้วปิด แก้วไข่ สมอไทยมีหลายรส การกินสมอไทยอย่างเดียวมิเหมือนกินสมุนไพรมากหลายอย่าง ซึ่งรสขม แก้วไข่ต่างๆ แก้วดีพิการ บำรุงน้ำดี ทำให้เจริญอาหาร แก้วพิษ โลหะ ถอนพิษผิดสำแดง
9	สมอพิเภก	แก้วไข่	ผลโตเต็มที่ใช้เป็นยาระบาย ผลสุกและเปลือกใช้เป็นยาแก้ท้องเดิน เป็นยาแก้วไข่ เจริญอาหาร
10	มะขามป้อม	แก้วไข่	เนื้อผลแห้งหรือสด ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ผลแห้ง ต้มกินแก้วไข่ น้ำคั้นผลสด แก้วท้องเสีย ขับปัสสาวะ มีวิตามินซีแก้โรคเลือดออกตามไรฟัน
11	ผลโกศ	แก้วไข่	โกฐจุฬาลำพา ใบและช่อดอก แก้วไข่ที่มีผื่นเช่น หัด สุกใส รากโกฐสอ แก้วไข่ ไอ หืด บำรุงหัวใจ โกฐก้านพร้าว รากและเหง้า แก้วไข่ หอบ โกฐเชียง แก้วไข่ ไอ ขับลม บำรุงเลือด

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าการใช้ยาในสมัยพุทธกาลนั้น ยาส่วนใหญ่เป็นทั้งอาหารและเป็นยา ซึ่งยังนิยมใช้มาจนถึงปัจจุบัน และพบว่าสรรพคุณของยาตัวเดียวกันในสมัยพุทธกาลกับสมุนไพรรไทยปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีสรรพคุณหลักใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุนี้จึงแสดงให้เห็นว่าพระผู้มีพระภาคเจ้ามีความเป็นอัจฉริยะด้านการรักษาโรคมามากแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งการแพทย์ยังไม่เจริญเท่าปัจจุบัน (พรพรรณ สมบูรณ์ สันทัด จันทรทาทอง นมาศโมหี จิตวิริยธรรม, 2559)

1.3 การผ่าตัดในสมัยพุทธกาล การที่ในสมัยพุทธกาลมีการผ่าตัดนั้นถือว่าเป็นเรื่องวิเศษทางการแพทย์มีความก้าวหน้ามากเพราะประวัติการผ่าตัดของการแพทย์แผนปัจจุบันโดยเฉพาะในประเทศไทยเพิ่งเริ่มขึ้นเมื่อไม่นาน กล่าวคือการผ่าตัดครั้งแรกของไทยเกิดขึ้นในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2378 สมัยรัชกาลที่ 3 โดยได้มีการผ่าตัดก้อนเนื้ออกที่หน้าผากของผู้ป่วยรายหนึ่งออก การผ่าตัดที่มีชื่อเสียงที่สุดที่

ทำให้คนไทยทั่วไปรู้จักการผ่าตัด คือการผ่าตัดของหมอบรัดเลย์ หมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน ในวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2379 ในวันที่นั้นหมอบรัดเลย์ได้ทำการผ่าตัดแขนของพระภิกษุรูปหนึ่งทิ้ง เพราะได้รับบาดเจ็บจากเหตุปืนใหญ่ระเบิด ทำให้แขนเป็นแผลฉกรรจ์จำเป็นต้องตัดแขนทิ้งเพื่อรักษาชีวิตไว้ จะเห็นว่าการผ่าตัดในประเทศไทยเกิดขึ้นช้ากว่าถึงสองพันกว่าปี นอกจากนี้การผ่าตัดที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้นเป็นการผ่าตัดส่วนที่ยากและละเอียดอ่อน คือผ่าตัดสมองของเศรษฐีชาวนครราชคฤห์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 322 หน้าที่ 188, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และผ่าตัดลำไส้ของบุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 333 หน้าที่ 189, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนการผ่าตัดครั้งแรกในประเทศไทยนั้นเป็นการผ่าตัดก้อนเนื้อที่หน้าผากและผ่าตัดแขนซึ่งง่ายกว่าสมัยพุทธกาลมาก และกว่าที่การแพทย์ในประเทศไทยจะพัฒนาจนถึงขั้นผ่าตัดสมองและลำไส้ได้ก็ใช้เวลาอีกหลายปี

1.4 การขับพิษในสมัยพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน หลักการแพทย์ในปัจจุบันทั้งการแพทย์แผนตะวันตกและแพทย์ทางเลือก กล่าวถึงการขับพิษทางร่างกายไว้อย่างน้อย 4 ช่องทาง คือการขับพิษทางการหายใจ การขับพิษทางเหงื่อ การขับพิษทางปัสสาวะ และการขับพิษทางอุจจาระ แต่ละช่องทางมีรายละเอียดดังนี้

ก. การขับพิษทางการหายใจ จะอาศัยระบบการทำงานของปอดเป็นตัวขับพิษออก โดยสารพิษที่ระเหยได้ง่ายจะระเหยออกทางลมหายใจ เช่น เมื่อดื่มสุรา ร่างกายจะขจัดแอลกอฮอล์บางส่วนโดยขับออกทางลมหายใจ

ข. การขับพิษทางเหงื่อ การทำให้เหงื่อออกเป็นอีกช่องทางหนึ่งของการขับพิษ ซึ่งอาจจะใช้วิธีออกกำลังกาย ทำงาน หรืออบตัวในห้องอบไอน้ำ เป็นต้น เมื่อเหงื่อถูกขับออกมาพิษในร่างกายก็จะถูกขับออกมาด้วย เรียกวีธีอบไอน้ำนี้ว่า ซาวน่า (Sauna) แปลว่า การอบไอน้ำเป็นวิธีล้างพิษที่นิยมกันมากในปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิธีชักนำให้ร่างกายขับเหงื่อโดยใช้ความร้อน ตามด้วยการอาบน้ำหรือแช่ร่างกายด้วยน้ำเย็น การทำซาวน่าจะช่วยล้างพิษที่อยู่ในส่วนที่ลึกที่สุดของร่างกายได้อย่างสะอาด ซึ่งสมัยพุทธกาลก็ใช้วิธีการอบตัวในเรือนไฟและเดินจงกรมเพื่อขับพิษออกทางเหงื่อ

ค. การขับพิษทางปัสสาวะ จะใช้กระบวนการทำงานของไต ซึ่งไตจะเป็นผู้ทำหน้าที่กลั่นกรองเอาของเสียออกจากกระแสโลหิต และขับออกมาด้วยน้ำปัสสาวะ

ง. การขับพิษทางอุจจาระ จะใช้กระบวนการทำงานของตับซึ่งตับทำหน้าที่เป็นโรงงานใหญ่ของร่างกายเพื่อขจัดสารพิษกล่าวคือ เมื่อเลือดพาสารพิษเข้าสู่ตับ ตับจะทำหน้าที่ขับสารพิษออกไปกับน้ำดีไหลไปสู่ลำไส้ใหญ่แล้วจะออกมาที่อุจจาระ การขับพิษทางอุจจาระที่นิยมทำกันมากในปัจจุบัน คือการสวนทวาร ซึ่งจะใช้น้ำกาแฟอุ่นๆสวนเข้าไปในทวารด้วยท่อสายยางเล็กๆ เพื่อกระตุ้นให้ขับถ่ายเอาสารพิษออกมา การสวนทวารเป็นวิธีการหนึ่งของการทำดีท็อกซ์ (Detox) ซึ่งดีท็อกซ์มาจากคำเต็มว่า ดีท็อกซิฟิเคชัน (Detoxification) หมายถึง การกำจัดที่อกซินหรือพิษออกจากร่างกาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 260 หน้าที่ 33-35, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพราะการที่เรารับประทานอาหารไม่ถูกหลักอนามัยเป็นระยะเวลานานๆ จะทำให้สารพิษสะสมอยู่ในร่างกายจึงจำเป็นต้องขับออก โดยในสมัยพุทธกาลพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ใช้การสูดก้านอุบล 3 ก้าน เพื่อให้ขับพิษที่หมักหมมในร่างกายทางการถ่ายอุจจาระ 30 ครั้ง พระวรกายก็หายเป็นปกติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 336-337 หน้าที่ 194-197, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

2539) การขับพิษซึ่งทำได้อีกหลายวิธี เช่น การกินอาหารให้น้อยลง การกินอาหารมีกากใย การอดอาหาร หรือการกินอาหารเพียงชนิดเดียวในหนึ่งวัน เช่น กินฝรั่งอย่างเดียว กินผักบุงอย่างเดียว เป็นต้น

การขับพิษในสมัยพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน จะเห็นว่าวิธีการขับพิษของการแพทย์ยุคปัจจุบันที่กล่าวมานั้น เป็นวิธีที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว เช่น การขับพิษทางเหงื่อด้วยการออกกำลังกาย พระภิกษุสมัยพุทธกาลก็ใช้วิธีนี้เช่นกัน แต่สมัยนั้นพระภิกษุออกกำลังกายด้วยการเดินจงกรม บิณฑบาต หรือกวาดวัด เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีออกกำลังกายที่เหมาะสมกับเพศนักบวช เรือนไฟในสมัยพุทธกาลก็คือห้องอบซาวน่าในยุคปัจจุบันนั่นเอง เพราะมีวัตถุประสงค์รูปแบบและวิธีการคล้ายคลึงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่าห้องอบซาวน่าในปัจจุบันถอดแบบออกมาจากพระไตรปิฎกเลยทีเดียว การขับพิษทางอุจจาระก็เช่นกัน พระภิกษุสมัยพุทธกาลขับพิษทางอุจจาระด้วยการฉนยาถ่ายบ้าง และด้วยวิธีการสุดตมก้านบัวที่อบด้วยตัวยาแบบพระผู้มีพระภาคเจ้าบ้าง ซึ่งจะเห็นว่าด้วยวิธีการนี้ทำให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถ่ายถึง 30 ครั้ง โดยมีจุดประสงค์เพื่อขับพิษที่สะสมอยู่ในพระวรกาย โดยเฉพาะ การขับพิษด้วยการกินอาหารให้น้อยลงนั้นสอดคล้องกับการฉนภัตตาหารเพียงมือเดียวของพระภิกษุในสมัยพุทธกาล ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า การฉนมือเดียวเป็นเหตุให้มีอาหารน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเมื่อฉนน้อยเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย พิษที่เข้าสู่ร่างกายจึงมีน้อยไปด้วย เมื่อพิษมีน้อยร่างกายก็สามารถขับพิษได้เองตามธรรมชาติ

2. การรักษาโรคทางจิตใจในสมัยพุทธกาล การรักษาโรคทางจิตใจมาจากการป่วยทางใจมาจากการอ้างถึงการใช้โพชฌงค์ในการรักษาอาการเจ็บป่วยของพระอรหันต์ จากข้อพิจารณานี้จึงนำไปสู่การตีความว่าวิธีการนี้เป็นการรักษาจิตใจกล่าวคือไม่ให้ใจปรุงแต่งแต่ง อยู่กับอารมณ์ที่ติงามอยู่กับสิ่งที่ใญ่ยึดถือ แม้แต่เอาคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยมาถวาทว่าถึงกายของเราจะป่วย แต่ใจของเราจะไม่ป่วยไปด้วย หรือจะภาวนาสั้นๆ ว่าเจ็บไข้แต่กาย แต่ใจไม่เจ็บไข้ไปด้วย คือป่วยแต่กาย ใจไม่ป่วย เป็นการภาวนาเพื่อให้จิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่มีการปรุงแต่ง เมื่อไม่มีการปรุงแต่ง จิตก็ไม่ติดขัด ไม่ถูกบีบ จิตก็ไม่ติดขัด ไม่ถูกบีบ จิตไม่ถูกบีบคั้นก็ไม่มีความทุกข์ จะมีความปลอดโปร่งผ่องใส ไม่ถูกครอบงำด้วยทุกขเวทนาที่ติดขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

การเข้าใจความเจ็บป่วยทางกายแล้วรักษาทางใจนั้นเป็นการยอมรับความจริงว่าชีวิตนั้นต้องเผชิญกับทุกข์อันเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นเรื่องปกติ ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ การยอมรับว่ามนุษย์ต้องเผชิญกับโรคทางกายนั้นจึงต้องสร้างความเข้าใจทางด้านจิตใจในแง่ของการรับรู้ความเป็นจริงดังกล่าว และกระบวนการรับรู้เหล่านี้ได้กลายเป็นวิธีการฝึกจิตใจ ดังกรณีที่จะยอมรับว่าความตายเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ พระพุทธเจ้าก็จะให้พระภิกษุเจริญมรณานุสสติคือการระลึกถึงความตายทุกขณะ โดยกระบวนการแห่งชีวิตนั้นได้ถูกอธิบายผ่านโครงสร้างทางด้านร่างกาย ดังข้อความในอภิธรรมปิฎกว่าร่างกายประกอบด้วยอายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไป กิริยาที่เป็นไป อาการที่สืบต่อความเป็นอยู่ ความหล่อเลี้ยงมีอยู่แก่สภาวะธรรมที่มีรูป ชีวิตินทรีย์ที่เป็นรูป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 37 ข้อที่ 540 หน้าที่ 586, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยทั้งหมดนั้นจะพบว่า การเป็นชีวิตินทรีย์อาศัยลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า ชีวิตินทรีย์ ซึ่งหมายถึงลมหายใจ แต่ต้องเข้าใจลมหายใจทางกายภาพนั้นเกิดขึ้นมาชั่วคราว เพราะเป็นการส่งต่อการกระทำกรรมในอดีตตามคำอธิบายของพระพุทธโฆสา

จารย์ ขณะที่นักวิชาการร่วมสมัยอื่นอธิบายกระบวนการเรื่องการหายใจนั้นเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางชีววิทยา เช่นเดียวกับแสงที่เกิดจากไฟกระบวนการทั้งสองนั้นเป็นแค่รูปแบบเท่านั้น

ฉะนั้น คำว่า ปาณะ หรือชีวิตในแง่ของการแพทย์แบบพุทธซึ่งอ้างผ่านอายุเวทแบบวัฒนธรรมอินเดียที่พิจารณาจากกระบวนการทางร่างกายที่ทำให้เกิดพลังงานได้ผ่านการทำหน้าที่ของร่างกายที่มีทั้งการหายใจ การหายใจ การกลืนกินอาหาร การย่อย การขับถ่าย รวมถึงกระบวนการทางร่างกายอื่นๆ ซึ่งทั้งหมดเป็นกระบวนการอัตโนมัติ จากรูปแบบนี้จึงเป็นเรื่องปกติที่ร่างกายนี้จะมี ความแก่ เจ็บ ตายเป็นเรื่องของโครงสร้างทางร่างกายที่ไม่อาจปฏิเสธได้ (Peter Harvey, 2000) การที่ร่างกายที่พิจารณาผ่านปาณะจึงนำไปสู่การรักษาโดยจะพบว่า หากร่างกายเป็นเรื่องที่อยู่เหนือการควบคุมเป็นเรื่องของธรรมชาติ เป็นเรื่องปกติ ตามข้อความว่า “อีกไม่นานนัก ร่างกายนี้ก็จักปราศจากวิญญาน ถูกทอดทิ้งทับถมแผ่นดิน เหมือนท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 41 หน้าที่ 38, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงเหลือแต่การรักษาจิตใจเท่านั้นที่ถูกมองว่าเป็นสิ่งเดียวที่สามารถเยียวยาได้ ตามข้อความว่า “ร่างกายนี้เปรียบเหมือนหม้อดินควรป้องกันจิตนี้เหมือนป้องกันพระนครแล้วใช้อาวุธคือปัญญารบกับมารและควรรักษาชัยชนะไว้ แต่ไม่ควรยินดีติด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 40 หน้าที่ 38, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเข้าใจความจำเป็นดังกล่าวนี้จึงเป็นการนำไปสู่การรักษาโรคผ่านจิตใจเป็นหลักเพื่อพัฒนาให้อยู่เหนือเรื่องทางกายที่อยู่เหนือการควบคุมเป็นไปโดยอัตโนมัติ ไม่อาจถูกแทรกแซงได้ เมื่อถึงเวลาหรือร่างกายก็เป็นไปเอง การรักษาโรคจึงเป็นเพียงแค่ชั่วคราวแต่การรักษาจิตใจนั้นเป็นความจำเป็นเพื่อไม่ให้ทุกข์กับโรคทางกายนั้นเป็นการเยียวยาทางจิตใจที่พระพุทธศาสนาต้องการสอนและฝึกกับมนุษย์ได้เข้าใจความเป็นจริงเรื่องนี้ ผู้หวังความสุขในทางพุทธศาสนา ต้องเริ่มต้นตั้งแต่วิถีปฏิบัติคือความสุขที่ได้ตอบสนองตามความต้องการของมนุษย์ในการวางรากฐานของการใช้ชีวิต ดังพระภิกษุมีความต้องการด้วยปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตแต่เป็นความต้องการที่ถูกจำกัดด้วยลักษณะของหลักธรรม เช่น ความสันโดษ ความรู้จักประมาณ ความเป็นคนเลี้ยงง่าย เป็นต้น ฉะนั้น ความดีที่ถูกพิจารณาผ่านคุณค่าของประโยชน์ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตจึงถูกจำกัดด้วยหลักธรรม เพื่อจำกัดความอยากและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตัวเองสู่ความสุขในระดับมานุสขและนิพพานสุขที่สูงขึ้นไป (ชบา อ่อนนาค, 2564)

บทสรุป

แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้นได้ถูกอธิบายผ่านกระบวนการทัศนเรื่องการแพทย์ปัจจุบัน 2 ลักษณะคือ 1. ทัศนะวัตถุนิยมเชิงจักรกล (Mechanical Materialism) เป็นการมองมนุษย์เป็นเหมือนเครื่องยนต์กลไกที่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ด้วยวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา ชีวิตมนุษย์ถูกแบ่งออกเป็นส่วนๆ เมื่อส่วนใดชำรุดเสียหายหรือสึกหรอ ก็จะถูกแยกส่วนออกมาซ่อมแซมให้กลับคืนสู่ภาวะปกติเฉพาะส่วนนั้นๆ ทัศนะนี้แบ่งมนุษย์ออกเป็นสองส่วนคือร่างกายและจิตใจ แต่ไม่ได้มองว่าสองส่วนนี้สัมพันธ์กัน และแม้ที่ทัศนะนี้จะกล่าวถึงเรื่องจิตใจแต่ก็เป็นจิตใจแบบหุ่นยนต์ที่ปราศจากความรู้สึกนึกคิด และทัศนะว่าด้วยองค์รวม (Holism) ที่เชื่อว่าชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยสองส่วน คือร่างกายและจิตใจเช่นกัน แต่มองว่าทั้งสองส่วนนี้เป็นของเนื่องกัน มิได้แยกเป็นอิสระจากกัน การแยกก็เพื่อสะดวกในทางปฏิบัติ แต่หลังจากแยกแล้วจะมีการ

โยงส่วนต่างๆเข้าหากัน และมองว่ามนุษย์ไม่อาจเข้าใจชีวิตได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เคมี ชีววิทยา เท่านั้น โดยเฉพาะเรื่องจิตใจไม่อาจอธิบายได้ด้วยวิธีการเหล่านี้โดยละเอียดลึกซึ้ง ส่วนการรักษาจะไม่ได้มองเฉพาะส่วนแต่ต้องมองทั้งระบบ ในการแพทย์แบบองค์รวมนั้นต้องการเรียนรู้ชีวิตผ่านการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและจิตใจ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นการมองชีวิตแบบองค์รวมผ่านชีวิตที่ถือว่ามีความอยู่ในธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

การวิเคราะห์แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้นเกี่ยวข้องกับการรักษาร่างกายที่เจ็บป่วย และเยียวยาจิตใจให้ทุเลาลงด้วยการเชื่อมไปหาหลักธรรม ผ่านการรักษาโรคทางร่างกายในสมัยพุทธกาล การเยียวยารักษาสุขภาพอันเกิดจากการอาหารหรือเจ็บป่วยด้วยเหตุต่างๆให้กลับคืนสู่ภาวะปกติ โดยคำว่า อาหาร แปลว่า ความเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงมีศัพพัญญุตญาณรอบรู้ในสิ่งทั้งปวง รวมทั้งเรื่องทางการแพทย์ด้วย โดยจะพบวิธีการรักษาโรคทางกาย และการรักษาโรคผ่านจิตใจเป็นหลักเพื่อพัฒนาให้อยู่เหนือเรื่องทางกายที่อยู่เหนือการควบคุมเป็นไปโดยอัตโนมัติ ไม่อาจถูกแทรกแซงได้ เมื่อถึงเวลาหรือร่างกายก็เป็นไปเอง การรักษาโรคจึงเป็นเพียงแค่ชั่วคราวแต่การรักษาจิตใจนั้นเป็นความจำเป็นเพื่อไม่ให้ทุกข์กับโรคทางกายนั้นเป็นการเยียวยาทางจิตใจที่พระพุทธศาสนาต้องการสอนและฝึกกับมนุษย์ได้เข้าใจความเป็นจริงผ่านร่างกายที่ต้องเผชิญกับเกิดแก่ เจ็บ ตาย

เอกสารอ้างอิง

- กองวิชาการ อาศรมบัณฑิต. (2549). *สุขภาพนักสร้างบารมี*. ปทุมธานี: บจก.รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ชบา อ่อนนาค. การพยาบาลพระสงฆ์ในพระไตรปิฎก: ต้นตอสันติภาพชุมชนสงฆ์. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. 5(1), หน้า 128-145.
- พรพรรณ สมบูรณ์ สันทัต จันทร์ทาทอง นมาศโมฬี จิตวิริยธรรม. (2559). “พระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้าด้านการแพทย์: ศึกษาจากเภสัชขันธ์”. *มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 5(2), หน้า 228-229.
- พระมหาสมคิด ชยาภโรโต. (2558). *สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก*. ปทุมธานี: บจก.สำนักพิมพ์ทันโลกทันธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). *สุขภาพะองค์รวมแนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 35. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- Edmund Hsu & Sam Parthasarathy. (2017). Anti-inflammatory and Antioxidant Effects of Sesame Oil on Atherosclerosis: A Descriptive Literature Review. National

Center for Biotechnology Information, U.S. National Library of Medicine:
Cureus. 9(7): 1438-1450.

Keown, Damien. (1995). *Buddhism and Bioethics*. London: Macmillan, and New York:
St. Martin's Press.

Peter Harvey. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics: Foundations, Values and
Issues*. Cambridge: Cambridge University Press.

Stella Quah. (2001). "Health and Culture". *The Blackwell Companion to Medical
Sociology*. edited by William C. Cockerham, (Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

